

יולי, 2023

עַל הַסֵּף

מחזה ב-9 תמונות

מאת מוטי לרנר

©

המחזה עלה לראשונה בתיאטרון יפו בישראל בדצמבר 2022

בימוי ודרמטורגיה: הדר גלרון

רח' מסדה 5 רמת השרון 4729097

טל. 054-4583356

E-mail: motti_lerner@hotmail.com

הדמויות:

טוביה (78) – מו"ל. נולד ב-1940 בקיבוץ משמר העמק, להורים שנמלטו מגרמניה. ב-1964 התחתן, עזב עם רבקה אשתו את הקיבוץ, ושניהם למדו ספרות באוניברסיטה העברית בירושלים. ב-1974 הקימו השניים הוצאת ספרים.

איתן (42) – בנם של טוביה ורבקה. נולד ב-1976 בתל אביב. התגייס לצבא ב-1994. היה סמח"ט בחטיבת חי"ר. ב-2014, נפצע במהלך מבצע "צוק איתן". לאחר החלמתו פרש מן הצבא והחל לנהל את הוצאת הספרים שיסדו הוריו.

הזמן

המחזה מתרחש בחודשים פברואר-מרץ 2018 במשך 7 שבועות. הוא נפתח ביום שלאחר השבעה על מותה של רבקה - אשתו של טוביה ואימו של איתן, שהייתה מנהלת שותפה בהוצאת הספרים המשפחתית. כל תמונה מתרחשת שבוע לאחר קודמתה.

התפאורה

המחזה מתרחש בחדר האורחים בביתו של טוביה בפרוור של תל אביב ובחצר האחורית שלו. המטבח נמצא בעומק הבמה. לחדר יציאה לפרוזדור המוליך לחדרי השינה ולחדר האמבטיה, וכן לכניסה האחורית של הבית ולגן. דלת הכניסה הקדמית לבית נמצאת מחוץ לבמה. בחדר עצמו ספה, לצידה כורסה, לידן שולחן נמוך. בפינה מערכת מוסיקה. על קירות החדר מדפים עמוסי ספרים.

המוסיקה

במהלך המחזה שומע טוביה קטעי מוסיקה קלאסית.

הערה לקורא

המונולוגים של רבקה בתחילת כל סצנה הם פסקאות מתוך סיפור קצר שכתבה וכללה באנתולוגיה, הנדונה בהצגה. הצופים יבינו את זה עם התפתחות ההצגה

תמונה 1

חשכה. מוסיקה. נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג מתוך סיפור שכתבה.

רבקה: לילה. בדרך לשג'אעיה. שני נגמ"שים. אני בראשון. פצמ"ר. עוד פצמ"ר. עוד אחד. מתקרבים אל הבית שעליו נשתלט. מה זה? המנוע של הנגמ"ש ככה? תתניע! תתניע! נסה שוב! נסה!! יאללה. על הרגליים. אנחנו לוקחים את הבית בריצה! אני יוצא אל הנגמ"ש השני: לרדת ולפרוק ציוד! קדימה! אני מסתובב לחזור. לא!! הנגמ"ש שלי חוטף טיל במנוע. הוא מתפוצץ. אני עף. נופל על הגב. הנשק שלי נעלם. אש תופת. כדורים שורקים. הרגליים שלי. הרגליים שלי. אני לא יכול לזוז. אימא... אימא... אלוהים אדירים. החיילים שלי! שבעת החיילים שלי בתוך הנגמ"ש הבוער!! הם לא יוצאים!

אור. יום חורפי. חדר האורחים ריק. שעת צהרים. המוסיקה מתגברת. נשמע צלצול פעמון הכניסה. כעבור רגע נשמע צלצול נוסף. כעבור עוד רגע נשמעות דפיקות בדלת. כעבור רגע נוסף נשמע קולו של איתן.

איתן: (מבחוץ) אבא! אבא!

איתן נכנס דרך הדלת האחורית אל חדר האורחים, ומגלה שאביו איננו בבית. הוא מכבה את המוסיקה. כעבור רגע נפתחת דלת הכניסה, טוביה נכנס ופושט את מעילו.

איתן: אני מחפש אותך מן הבוקר. למה אתה לא עונה לטלפון?

טוביה: איך נכנסת?

איתן: מהחצר. איפה היית?

טוביה: אצל בונה המצבות.

איתן: אמרנו שנלך יחד.

טוביה: הסתדרתי.

- איתן: היא הייתה גם אימא שלי. כל הלילה חשבתי מה לכתוב על המצבה. אתה לא רוצה לראות? (מושיט לו דף. טוביה מתעלם) בסדר. נכתוב מה שתרצה. (מחזיר את הדף לכיסו) אכלת משהו?
- טוביה: כן.
- איתן: איפה? (טוביה לא עונה) בוא ניסע למשרד. נאכל שם. על השולחן שלך יש ערמה של כתבי יד חדשים.
- טוביה: זה ייקח עוד כמה ימים, איתן.
- איתן: לא כדאי לך להישאר לבד בבית.
- טוביה: יש לי מה לעשות כאן.
- איתן: מה? מה? (טוביה שותק) בוא מחכים לנו שם. קר בחוץ. רוצה קודם תה?
- טוביה: אימא רצתה מאד להוציא לאור את האנתולוגיה הזאת.
- איתן: חשבתי שהפרשה הסתיימה, אבא. הבוקר ישבתי שוב עם הלקטורים. אף אחד לא שמע על הסופרים שהיא בחרה. (שתיקה) בוא. מחכים לנו. קר בחוץ. רוצה תה?

הוא פונה למטבח. טוביה חש סחרחורת ונאחז בכיסא. כעבור רגע חוזר איתן מן המטבח, בידיו כוס תה.

- איתן: מה קרה?
- טוביה: שום דבר.
- איתן: יש לך סחרחורת?
- טוביה: היה נדמה לי פתאום שאני שומע אותה.
- איתן: את אימא? ודאי שאתה שומע אותה. לא אכלת שום דבר כל היום.
- טוביה: אכלתי.
- איתן: איפה הצלחת? הכיור ריק.
- טוביה: שטפתי אָרֵי.

איתן מגיש לטוביה את התה.

- איתן: נאכל במשרד.
- טוביה: תודה. (שותה)
- איתן: אולי בכל זאת נחשוב על קצת עזרה בשבילך. מישהי שתבשל, תנקה, תכבס.
- טוביה: תודה. אני לא צריך.
- איתן: היא תהיה עובדת של החברה.
- טוביה: אני אסתדר. בשנים האחרונות עזרתי לאימא לבשל.
- איתן: שמענו. אני מעדיף שתיפגש עם סופרים חדשים. שתדריך אותם.
- טוביה: אני לא אכניס הביתה אישה זרה, איתן.
- איתן: היא תהיה כאן רק כשאתה במשרד.
- טוביה: בסדר. אני אחשוב על זה.
- איתן: אתה רוצה תפוח לדרך?
- טוביה: אתה יכול לנסוע. אני אבוא באוטובוס.
- איתן: אתה לא רוצה לשבת לידי בִּמְכוּנִית? (טוביה לא עונה) ה"שבעה" נגמרה, אבא. תפסיק להתחמק ממני. לא רציתי לריב איתך לפני האורחים, אבל בכל פעם שניסיתי לדבר איתך, הפנית לי את הגב. למה? אתה מאשים אותי במשהו? (טוביה לא עונה) בסדר גמור. תישאר כאן. אני שולח לך ארוחת צהרים מהקייטרינג. תפתח כשהם יצלצלו בדלת.
- טוביה: תודה.
- איתן: בשש אני בא לקחת אותך לארוחת ערב. מוניקה והילדות הזמינו אותך. זוכר?
- טוביה: מוניקה יודעת שהיא הזמינה אותי?
- איתן: כן.
- טוביה: והילדות?
- איתן: מחכות לך.
- טוביה: אני חושב שאני אהיה עסוק הערב.
- איתן: בָּמָה? באנתולוגיה של אימא?
- טוביה: היא דיברה עליה עד הרגע האחרון. הסופרים שהיא בחרה, הם אלה שהבינו מה קרה כאן ב"צוק איתן".

- איתן: הם לא הבינו שום דבר. הם ברחו לברלין, והם כותבים עלינו משם בהתנשאות. בלעג. דווקא בברלין. מי ירצה לקרוא אותם?
- טוביה: מי שרוצה לדעת למה הם ברחו.
- איתן: אני לא בטוח שיש רבים כאלה.
- טוביה: אימא חשבה שיש. עכשיו גם אני חושב. קראתי סוף-סוף את הסיפורים שהיא אספה.
- איתן: אף אחד בעולם לא ילמד אותי שום דבר על "צוק איתן"!
- טוביה: אני מציע שבכל זאת תקרא.
- איתן: קראתי אתמול את הראשון. (בתעוב) הבחור הזה משתחרר ממילואים בסוף המלחמה, ובמקום לחזור אל המשפחה שלו, הוא מסתגר אצל הוריו, כדי שלא יכה את אשתו והילדים?! אם יש לו התפרצויות זעם, שילך בלילה לים ויצרח קצת.
- טוביה: כנראה שזה לא מספיק. גם הוריו לא מסוגלים להבין אותו. בברלין הוא יכול לדבר עם חברים שלו שברחו לפניו.
- איתן: שייקח את עצמו בידיים. שיחזור לעבודה. למשפחה. ממש רתחתי.
- טוביה: זה דווקא מעיד כמה הסיפור חזק.
- איתן: זה מעיד שאף אחד לא יקרא אותו.
- טוביה: איתן, הקוראים שלנו זקוקים לסופרים האלה. אימא ידעה את זה. בחודשים האחרונים היא התחננה שאסע לפגוש אותם, אבל אני בטיפשותי נשארתי לפגוש סופרים ששתקו.
- איתן: אנחנו לא יכולים להוציא לאור את האנתולוגיה הזאת, אבא. היא תיצור לנו דימוי שלא נצליח להיפטר ממנו.
- טוביה: הבנתי. תודה. אני אעשה את זה בהוצאה אחרת.
- איתן: איזה הוצאה?
- טוביה: הבוקר כבר עשיתי כמה טלפונים. אתה לא מתאר לעצמך כמה התביישתי להתחנן אל מו"לים, שתמיד זלזלתי בהם.
- איתן: אם תזדקק לעזרה, העובדים שלנו יעמדו לרשותך. אתה ממילא תהיה במשרד. לא? (טוביה שותק) האנתולוגיה כבר מוכנה. היא תגזול ממך רק שעה ביום, אבא. כל המוניטין שלנו מבוסס על הקשרים שלך עם סופרים.

טוביה: אתה מצליח יפה מאד בלעדי.

איתן: אני בכל זאת צריך אותך. מחר תבוא? **(טוביה שותק)** למה?

טוביה: כי אימא מתה. כי אני רוצה להתאבל עליה עוד כמה ימים. כי אתה לא נותן לי להתאבל עליה.

איתן: **(בכאב)** אני לא נותן לך? אתה לא נותן לי! אתה לא נותן לי להתפייס איתה גם אחרי מותה. אתה לא מוכן אפילו לשמוע מה אני מציע לכתוב על המצבה שלה. **(טוביה שותק)** אני אבוא לאסוף אותך לארוחת ערב.

(טוביה שותק) לאסוף אותך לארוחת ערב? **(טוביה שותק)** בסדר גמור.

אל תבוא. אני אביא לך משהו מהקייטרינג. להביא לך משהו מהקייטרינג?

טוביה שותק. איתן יוצא. טוביה נוטל את השלט של מערכת המוסיקה. לפתע נדמה לו שהוא שומע את קולה של רבקה.

טוביה: **(מבולבל)** רבקה? רבקה? **(מתעשת ומפעיל את המערכת)**

תמונה 2

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

רבקה: שבעת החיילים שלי בוערים בנגמ"ש. אני חייב להגיע אליהם. אולי אפשר עוד לחלץ מישהו. אני זוחל. יורים עלי. דחוף את הראש באדמה. יותר עמוק! ... איפה הנגמ"ש השני? איפה הוא, לעזאזל? הם השאירו אותנו כאן להישרף... קולות בערבית. אלה ימותו יחד איתי. לפחות אני אקבל צל"ש. תוציא רימון. תוציא. תכניס אצבע לנצרה. עדיף מאשר ליפול בשבי. אף פעם לא חשבתי שאני אמות ככה. **(עוצר)** מה זה? מזל"ט? כן. מזל"ט. החבר'ה מחפשים אותי... **(בשארית כוח)** אני כאן. אני כאן!

אור. אחר הצהריים. כעבור שבוע. טוביה תולה כביסה בחצר הבית. נכנס איתן. בידיו תיק משרדי וקופסת אוכל שהכינה מוניקה, אשתו. הוא מבחין בטוביה ויוצא אליו.

- איתן: מה שלומך?
- טוביה: טוב תודה.
- איתן: אני רואה שעשית כביסה. למה לא ייבשת במייבש?
- טוביה: השמש זרחה. בשביל מה צריך מייבש.
- איתן: אתה חוסך חשמל? ואמרת שתפעיל את המדיח.
- טוביה: אני אפעיל אותו הלילה.
- איתן: הכלים בכיור כבר שבוע שלם, אבא. **(טוביה לא עונה)** אתה בטוח ששלומך טוב? **(טוביה לא עונה)** בוא תיכנס. תאכל משהו. מוניקה הכינה לך את האמפנדס עם בשר שאתה אוהב.
- טוביה: תודה.
- איתן: **(מוציא טלפון)** תגיד לה. עוד כמה דקות היא מתחילה תורנות בחדר מיון.
- טוביה: אני אתקשר אליה מחר.
- איתן: למה זה כל כך קשה לך?
- טוביה: אני רוצה לחשוב מה להגיד.
- איתן: תודה תספיק. אתה כועס גם עליה?
- טוביה: אני לא כועס על אף אחד. בטח לא עליה. היא אישה נהדרת. רופאה מצוינת. התפלאתי מאד שהיא התחתנה איתך.
- איתן: **(צוחק)** אגב, היא תורנית כל השבוע. היא לא תוכל לעזור לך בבית. הילדות יעזרו.
- טוביה: אני אשמח שהן יבואו, אבל אני אסתדר בעצמי.
- איתן: ידעת שהן כותבות זיכרונות מאימא? **(טוביה נד בחיוב)** הן שיתפו אותה בהתאהבויות שלהן. לא יאומן. אני לא העזתי לספר לה שום דבר. אבל היא תמיד ראתה. **(טוביה מחייך)** אגב, דיברתי הבוקר עם חנה ליברמן. פיטרנו אותה לפני ארבע שנים, כשסגרנו את חדר האוכל לעובדים.
- טוביה: זוכר.
- איתן: היא מוכנה לבוא הנה כל בוקר לארבע שעות.
- טוביה: היא? היא לא יודעת להכין קפה.

איתן: היא בישלה בשבילך עשרים שנה. אימא תמיד קנאה בתאוה שלך לקציצות שלה. (טוביה לא עונה) בוא תיכנס. אני אראה לך איך מפעילים את המדיח.
טוביה: אני יודע.

איתן חש בריח הגוף של טוביה.

טוביה: למה אתה מסתכל בי ככה?
איתן: מתי התקלחת בפעם האחרונה?
טוביה: סליחה?!
איתן: בוא עכשיו.
טוביה: עד כאן, איתן!
איתן: עשה טובה. אל תתווכח.
טוביה: אני יכול להתקלח בעצמי.
איתן: זה סימן לא טוב, אבא. (טוביה שותק) גם לי קשה בלי אימא. אבל אנחנו ממשיכים לחיות. יש לך אותי ואת מוניקה. יש לך שתי נְכָדוֹת. יש לך הוצאת ספרים מצליחה.
טוביה: אני יודע. (נכנס הביתה)
איתן: ולכן אתה מתפטר? מאחורי הגב שלי? מהבוקר אני מחכה שתגיד את זה. חשבת שאני לא אגלה? ברגע שהודעת לְחַשֵּׁב, הוא הודיע לי.

איתן הזועם נכנס אחריו הביתה.

טוביה: קראתי את המאזן שלנו, איתן. ברבעון האחרון הייתה...
איתן: אתה הנְכָס העיקרי שלנו, אבא.
טוביה: אם אני לא עובד, אני לא מושך משכורת.

- איתן: אני לא אנהל את ההוצאה בלעדיך. (פותח את התיק המשרדי שהביא
- איתו) הבאתי לך כתב יד שמצאתי במגירה של אימא. תסתכל. בחורה צעירה. מוסלמית מיפו. רומן ראשון בעברית. על יחסים עם המרצה שלה באוניברסיטה. היא מחכה לשמוע את דעתך.
- טוביה: אין טעם, איתן. אתה ממילא מחליט בלעדיי. אני לא כועס. הרגע הזה היה מגיע במוקדם או במאוחר.
- איתן: אם לא תעבוד, אבא, אתה תשתגע. (טוביה לא עונה) כל זה בגלל האנתולוגיה? ואיך תחיה בלי משכורת?
- טוביה: אני אסתדר.
- איתן: איך?
- טוביה: אני לא צריך בית כל כך גדול.
- איתן: אתה רוצה למכור את הבית הזה?
- טוביה: אני אקנה דירה קטנה, אוציא לאור את האנתולוגיה. ואחיה ממה שיישאר. כשאימא ואני גרנו בקיבוץ הסתדרנו יפה מאד בחדר וחצי.
- איתן: אתה מנסה לסחוט אותי?
- טוביה: אני לא אעשה שום דבר שיפגע בך, איתן.
- איתן: יש לי הצעה יותר טובה. תפטר אותי ותמנה מישהו שיוציא לאור כל מה שתרצה.
- טוביה: אני רוצה להוציא את האנתולוגיה. ראית כמה היא הייתה חשובה לה. שמונה סופרים ילידי הארץ. פני נוף מולדתנו. וכולם בברלין.
- איתן: כל מי שיקרא אותם יתייאש כמותם.
- טוביה: או יקום ויעשה משהו.
- איתן: אל תשלה את עצמך, אבא. (באיפוק) קראתי אתמול עוד כמה סיפורים. "מאשה אהובתי" סיפור לא רע. אני יכול להבין שהבחור הזה חוזר מן המלחמה ולוקח קלונקס. אני יכול להבין שהוא לא מסוגל לשכב עם החברה שלו. אבל לפרוץ בבכי כשהוא שומע את הדלת של השכן נטרקת? ובגלל זה הוא בורח לברלין? שם דלתות לא נטרקות?
- טוביה: הוא בורח כי הוא לא מסוגל יותר לחיות כאן בפחד כזה.

- איתן: ודאי שהוא מסוגל. הכותבים האלה לא ניסו אפילו להתמודד עם מה שקרה להם. בסיפור "שלכת" השיער שלו פתאום נושר, הוא מגיב בבהלה לכוס נשברת, למכונת חולפת. ב"רשימות מן האוטובוס" המורה הזה מפסיק לעבוד, והולך כל בוקר לים לבהות בגלים. ב"מקלחת" המ"פ שהודח, אונס את החברה שלו לילה-לילה...
- טוביה: נכון, אבל...
- איתן: ואחרי כמה שבועות בברלין לכולם יש חתולים, והם שותים קפה באלכסנדרפלאץ.
- טוביה: רובם ממשיכים להתמודד שם עם מה שקרה להם.
- איתן: **(בבוז)** בגללם אתה מתפטרת?!
- טוביה: כן.
- איתן: אני לא מבין למה, אבל אני מוכן ללכת לקראתך. בוא נחליף כמה מן הסיפורים האלה...
- טוביה: זה לא בא בחשבון.
- איתן: תקשיב רגע. "צוק איתן" אולי לא היה מבצע הרואי, אבל הוא ייתן לנו עוד עשר שנים של שקט. אם נחליף כמה מן הסיפורים האלה בסיפורים על צעירים שלא ברחו, תתקבל תמונה יותר מורכבת.
- טוביה: בשום פנים ואופן.
- איתן: צעירים שלא ברחו יכולים להציג לנו אופציה נוספת.
- טוביה: להדחיק את הטראומות שלהם?
- איתן: להתמודד איתן. אני השתתפתי במבצעים די קשים ב"צוק איתן". ארבעה עשר חיילים שלי נהרגו. אני הולך לאזכרות. אני נפגש עם המשפחות. אני רואה את אלה ששרדו. הם מתמודדים יפה מאד.
- טוביה: אימא לא הייתה בטוחה. גם אני כבר לא בטוח.
- איתן: עכשיו נזכרתם להתעניין? בכל פעם שניסיתי לדבר איתכם על מה שקורה לחיילים שלי...
- טוביה: תמיד אמרת שהכול בסדר. פתאום באמצע "צוק איתן" הזעיקו אותנו לבית החולים, ומצאנו אותך רועד במיטה...

איתן: מצאתם אותי פצוע אחרי שחילצתי גופות של שני חיילים שלי. תוך יומיים התאוששתי. עכשיו אתה מוכר את הבית כדי לספר שאי אפשר בכלל להתאושש!?! על גופתי המתה תמכור אותו. ואני לא מקבל את ההתפטרות שלך. אתה ממשיך לעבוד, והלילה אתה קורא את כתב היד הזה, ומחר בבוקר אתה בא למשרד, וחנה ליברמן תבוא הנה לבשל. ועכשיו אנחנו הולכים להתקלח!

טוביה: אני אתקלח בעצמי, איתן. ואני לא קורא שום כתב יד, ואני לא בא למשרד, וחנה ליברמן לא תבשל כאן. ואתה יודע היטב מה לעשות כדי שאני לא אתפטר. אימא הקריבה את חייה למען האנתולוגיה הזאת.

טוביה פונה לפרוזדור. איתן מתחרט על הדברים שאמר.

איתן: חכה. אני מביא לך מגבת נקיה.

טוביה: (בתקיפות) אני אקח בעצמי. (יוצא)

תמונה 3

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

רבקה: אחות! תני לי עוד מורפיום. לא אכפת לי כמה כבר נתת. אחות!!... הדלת נפתחת. אבא ואימא נכנסים. מביאים עוגת גבינה מהמאפייה שלנו. תודה רבה. תנו לאחות... אני מנסה לחייך. אבל כואב לי מדי במיטה הארורה הזאת. הרגליים בגבס. הגב תפור. קתטר בזין. אני בקושי מרגיש אותו. אני מקווה שיום אחד הוא עוד יעמוד לי. לא. אל תבכו לי עכשיו. ההורים של החיילים שלי היו כאן הבוקר. בכינו מספיק. מה יכולתי להגיד להם? אני חי והבנים שלהם מתים.

אור. צהרים. כעבור שבוע. רוח קרה נושבת בחוץ. טוביה ואיתן נכנסים יחדיו אל

הבית. טוביה מתיישב באפיסת כוחות על הספה. איתן מכסה אותו בשמיכה.

- איתן: איך יצאת ביום כזה בלי מעיל? (טוביה שותק) בטח גם לא אכלת שום דבר.
- טוביה: אכלתי.
- איתן: אולי בכל זאת נלך לרופא?
- טוביה: אני בסדר גמור. הייתה לי סחרחורת.
- איתן: כשנכנסתי ללובי לא זיהית אותי. גם לא זכרת את הכתובת שלך. מזל שהמזכירה של סבג הכירה אותך.
- טוביה: היא התקשרה אליך? הייתי בטוח שאתה עוקב אחרי. (צוחק)
- איתן: ודאי. גם שכרתי בלש פרטי. זה כבר קרה לך פעם?
- טוביה: לא קרה לי שום דבר.
- איתן: אני אבקש ממוניקה לבוא לבדוק אותך.
- טוביה: אתה מתעקש לשכנע אותי שאני חולה?
- איתן: הייתה לך סחרחורת. היית מבולבל.
- טוביה: הייתה לי סחרחורת כי לא אכלתי בבוקר.
- איתן: זאת לא פעם ראשונה שאתה שוכח לאכול.
- טוביה: לא שכחתי. מיהרתי.
- איתן: אני בכל זאת אדבר איתה. היא מכירה אותך.
- טוביה: אני רוצה שתדבר עם סבג. הוא מוכן להוציא לאור את האנתולוגיה.
- איתן: בסדר. אני אדבר איתו.
- טוביה: עכשיו. הייתה לי כבר סחרחורת כשישבתי אצלו. אני לא זוכר על כמה סגרנו.
- איתן: אני אדבר איתו בערב.
- טוביה: האנתולוגיה מוכנה לדפוס, איתן. עשיתי כבר הגהות. הוא הבטיח להוציא אותה לאור בתוך חודש.
- איתן: אני לא חושב שהוא הבטיח.
- טוביה: ודאי שהוא הבטיח.
- איתן: הבן שלו נפל ב"צוק איתן", אבא. הוא לא יוציא לאור ספר שאומר שהוא נפל סתם.

- טוביה: הבן שלו נפל ב"צוק איתן"!?
 איתן: כן. עידו סבג. הוא היה מ"פ אצלי בחטיבה. כשהוא נפל, הלכנו יחד להלוויה. אני עוד הייתי על קביים. אתה לא זוכר?
 טוביה: (נבוך) הוא לא אמר לי שום דבר.
 איתן: לא חשבת עליו כשדיברת עם אבא שלו על האנתולוגיה?
 טוביה: הוא לא אמר לי שום דבר.
 איתן: הוא התקשר אלי כשיצאת מן המשרד שלו. הוא רוצה קודם לקרוא את הסיפורים. אם הוא ימצא אותם ראויים, הוא יוציא את הספר בשנה הבאה.
 טוביה: אל תנסה לבלבל אותי, איתן. אם הוא היה אומר את זה, הייתי קם ויוצא מן המשרד. אני לא אחכה לשנה הבאה, כי אני לא יודע מה יקרה לי עד השנה הבאה. אני לא יודע מה יקרה לי מחר. אני לא יודע מה יקרה לי הלילה. זאת הייתה הבקשה האחרונה של אימא. מה עוד אני צריך לעשות כדי למלא אותה? לשבות רעב במשרד שלך? לקפוץ מן הגג? לבלוע כדורי שינה? מה?

איתן נרעש מתגובתו של טוביה. הוא אווז בידו ומוליך אותו אל הספה.

- איתן: בסדר הבנתי. אתה צודק. בוא. תשכב. תנוח קצת. אנחנו נוציא לאור את האנתולוגיה אצלנו. על חשבוננו. נעבוד יומם ולילה. נשיק אותה בעוד חודש.
 טוביה: נוציא אותה אצלנו?
 איתן: כן.
 טוביה: בעוד חודש?
 איתן: כן.
 טוביה: על חשבוננו?
 איתן: כן.

טוביה מתיישב על הספה. איתן מתכופף להתיר את שרוכי נעליו של טוביה. טוביה מתעקש לחלוץ את נעליו בעצמו, אך לא מצליח להגיע אל השרוכים.

- איתן: תן לי. היה לך יום קשה.
- טוביה: בעוד חודש, אמרת?
- איתן: כן. (מנסה שוב להתיר את שרוכי הנעליים)
- טוביה: (קם) בוא נתחיל לעבוד. אני אכין לך את התיקים של אימא. היא כתבה מבוא. הייתה לה גם הצעה לגרפיקאי.
- איתן: אני אקח את התיקים בערב. עכשיו תנוח קצת.
- טוביה: אני לא עייף.
- איתן: שב.

טוביה מתיישב. איתן חולץ את נעליו של טוביה ופושט את גרביו.

- איתן: צריך לגזור לך את הציפורניים.
- טוביה: אני אעשה את זה בעצמי.
- איתן: הציפורן של הבוהן הגדולה חודרת לבשר. אתה רוצה שתהיה לך דלקת?
- טוביה: אני רוצה שנחזור למשרד ונתחיל לעבוד.
- איתן: אתה מעדיף שמוניקה תעשה את זה?
- טוביה: עזוב את הציפורניים שלי עכשיו. אימא חשבה שהדמויות באנתולוגיה מחפשות בברלין מקלט לילה, אבל בליבן הן עדיין כאן. (מוציא נייר מתוך תיק) תסתכל. היא שתלה את חוף תל אביב מול שער ברנדנבורג. יפה. נכון? נעביר את זה מחר לגרפיקאי. (בכאב) היא קבעה איתו בדיוק ביום שהיא... היא הייתה כל כך...

גרונו נחנק. דמעות מציפות את עיניו. איתן מוליך אותו לספה.

- איתן: אימא לא כעסה עלי כל כך כמו שאתה חושב. הוויכוחים על האנתולוגיה דווקא קירבו אותנו. היא שאלה על הפציעה. על הטיפול הפסיכולוגי. על התרופות. רציתי מאד לספר לה, אבל...
- טוביה: היא חשבה שאם תקרא את האנתולוגיה, יהיה לך קל יותר.

איתן: ניסיתי. בכל פעם שהתחלתי, חטפתי כאב ראש. רק אתמול הצלחתי סוף-סוף לקרוא את הסיפור על הקצין הזה, שנפצע ב"שג'אעייה". שבעה חיילים שלו נלכדו בנגמ"ש הבוער. (משתתק) לי נהרגו שישה חיילים בפעולה ברפיח, שבה קיבלתי את הצל"ש. סתם מוות מיותר...
טוביה: אמרת לאימא שהמוות שלהם היה מיותר?
איתן: כן. ממש רגע לפני ש... כשישבנו לידה באותו לילה, יצאת לדבר עם הרופא, ואז... ליטפתי את הלחי שלה... ואמרת... והיא נישקה את היד שלי... והרגשתי שהיא מנסה לנחם אותי... אבל כבר לא היה לה כוח לדבר... ואז היא פלטה אנחה... וזהו...

תמונה 4

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

רבקה: שוב הבאתם עוגה? אמרתי לכם שאני צריך לשמור על כושר... כי בעוד שבוע מוציאים לי את התפרים ואני חוזר לגדוד... החיילים שלי נלחמים שם, אימא. אני חייב להיות איתם... תפסיקו לנדנד לי. אני לא נרשם לאוניברסיטה. זיוני השכל שם לא מעניינים אותי... אבל הניתוח הצליח. מי אמר לכם שאני צריך עוד אחד?... עוד שנה של ניתוחים!?! שנה שלמה!?

אור. צהרים. כעבור שבוע. גשם בחוץ. טוביה לבדו בחדר האורחים, מדבר בטלפון עם מזכירתו של סבג, המו"ל שאצלו ביקר שבוע לפני כן.

טוביה: כבר שלוש שעות אף דווקה אותי פֶּלֶךְ נָשׁוּב. אני רוצה להיפגש עם מר סבג בדחיפות. אני לא מוכן יותר לחכות... אז תאמרי לו בבקשה, שאם הוא לא חוזר אלי היום, שלא יחזור בכלל.... כשהוא ביקש להיפגש איתי, אף פעם לא דחיתי אותו... זה בגלל הבן שלו?... שלחתי לו התנצלות... בסדר. תודה. אני אחכה עד מחר!

הוא טורק. צער עמוק מציף אותו. הוא נאנח.

טוביה: רבקה... רבקה...

נכנס איתן, מנער את המטרייה שלו.

איתן: ראית שאני באמצע ישיבה. מה כל כך דחוף? לא יכולת לחכות כמה דקות?
(טוביה לא עונה) דָּבָר. אני שומע. (טוביה לא עונה) אני ממהר, אבא. אני צריך לחזור למשרד.

טוביה: אני לא עוצר בעדך.

איתן: אני לא מבין למה אתה כועס. כל הקומה רעדה כשטרקת את הדלת שלי.

טוביה: כשאני רוצה לדבר איתך, אתה תעזוב הכל ותקשיב!

איתן: הקשבתי. במהדורה הראשונה יהיו חמש מאות עותקים. אם הם יימכרו,

נדפיס עוד חמש מאות, ואם גם אלה יימכרו, נדפיס עוד.

טוביה: כל מהדורה ראשונה אצלנו היא אלפיים.

איתן: אני לא אשקיע באלפיים עותקים, ואחר כך אגרוס אותם.

טוביה: אל תרמה אותי, איתן. אתה מוציא חמש מאות עותקים רק כדי לצאת ידי חובה כלפיי אימא. אתה נאמן בכל ליבך לצבא, ולא תוציא לאור שום ספר שיש בו ביקורת עליו.

איתן: אני כבר מזמן לא "נאמן בכל ליבי לצבא", אבל גם אתה יודע שלא נוכל לחיות כאן בלעדיו.

טוביה: אתה קורא לסופרים שחשפו את מגבלות הכוח שלנו בוגדים. אלה שכתבו על הרג ללא אבחנה, הם משתפי פעולה. אני שומע אותך מדבר עליהם עם יחסי הציבור.

איתן: (באיפוק) לא אמרתי שהם בוגדים או משתפי פעולה. אמרתי שהם גורמים לנו נזק. לכן אני נוהג בזהירות. כל המו"לים שאתה מתקשר אליהם ינהגו בדיוק כמוני.

טוביה: אתה הבן שלי, לכל הרוחות. אתה לא כל המו"לים האלה.

איתן: בסדר גמור. אם אתה כל כך מתעקש, נוציא אלף עותקים.

- טוביה: מה אני בעיניך? רוכל בשוק?
 איתן: אבא, אני מנסה לעשות את זה בהיגיון.
- טוביה: תודה רבה. אני לא רוצה שתעשה בשבילי שום דבר. עד היום לא עשית הרבה. זאת הייתה טעות גדולה למנות אותך למנהל. לא הייתי צריך לשמוע לאימא.
- איתן: אני לא מבין. אתה רוצה לריב איתי עכשיו?
 טוביה: לולא הכרחת אותנו לחתום לך, היית משרת בקרקיה כמו כל בן יחיד והיית נשאר בן אדם.
- איתן: בבקשה, אבא. אל תגרור אותי לוויכוח הזה.
 טוביה: אתה לא רוצה לחשוף מה שהצבא עשה בעזה, כדי שלא ידברו גם על מה שאתה עשית. לא רק ב"צוק איתן". במשך עשרים שנה.
- איתן: אתה לא יודע שום דבר על מה שעשיתי.
 טוביה: ידענו מספיק. על הפלישות לערים. לכפרים. למחנות פליטים. על העוצר. המחסומים. המעצרים. פיזרת הפגנות בירי חי. הרגת עשרות חפים מפשע.
- איתן: אין לך שמץ של מושג מי היה חף מפשע.
 טוביה: אימא התפוצצה מכעס בכל פעם שנורה שם ילד. שהופך רועה. שנעקר עץ. היא כל כך התביישה. התחננו שתפרוש, לפני שאתה מאבד צלם אנוש...
- איתן: אימא לא חשבה שאיבדתי צלם אנוש. להפך. היא התקוממה נגד הצדקנות שלך. נגד "עריצות ניקיון הכפיים שלך". לא רק ילדים ערבים נורו שם.
- טוביה: היא מעולם לא טענה שאני עריץ.
 איתן: כשאמרנו שהצבא עושה מה שצריך, היית מתנפח וצורח. לכן היא שתקה.
- טוביה: אימא ואני אף פעם לא התווכחנו.
 איתן: כי היא לא העזה לפצות את הפה לידך.
- טוביה: אנחנו הבנו זה את זה גם בלי לדבר הרבה.
 איתן: כבר הייתי בדרך להיות מח"ט. פרשתי כדי לעמוד לצידה, ולהציל את ההוצאה הזאת, שאני נושא על הכתפיים כבר ארבע שנים. ואתה בן לי על שני ספרי בישול שהוצאתי השנה, כדי לממן את ספרי המשוררים שלך.

- טוביה: אתה באת להציל את ההוצאה? שכחת באיזה מצב היית אחרי שנפצעת?
הצעתי לך לעבוד אצלנו, כי אף אחד לא היה מוכן להעסיק אותך. גם היום,
אחרי ארבע שנים, אתה לא מסוגל לנהל את ההוצאה בעצמך. לכן אתה
מתחנן שאחזור.
- איתן: אני מתחנן שתחזור, כדי שיהיה לך מה לעשות עם עצמך. כדי שלא תשקע
בדיכאון. שלא תטפס על הקירות. אני לא צריך אותך במשרד. מצדי, אל
תבוא ואל תפריע. (פונה לצאת)
- טוביה: אני לא אבוא כי אין טעם שאבוא. פעם הייתה להוצאה הזאת שליחות. היה
לה ייעוד. אבל כשאתה מוציא לאור ספרי בישול, אז כף רגלי לא תדרוך
בה. אני לא רוצה לקבל שכר. אני לא רוצה ששמי יופיע על הברושורים.
ואם אתה לא מתחייב להדפיס אלפיים עותקים, אז אני סוגר אותה.
- איתן: אתה יכול לסגור אותה כבר עכשיו. (יוצא)

תמונה 5

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

- רבקה: הסברתי לכם. אני לא עוזב את הצבא. אני אשתחרר מבית החולים, אני
אעשה שנה בקִרְיָה בכיסא גלגלים, ואחר כך אני חוזר לגדוד... גם אם תציע
לי כפליים, אני לא אעבוד אצלך... כי בצבא אני עושה דברים קצת יותר
חשובים מעוגות גבינה... כי אתה לא סולח לי על מה שאני עושה שם. כי
אתה לא מוכן להודות כמה אתה חייב לנו על מה שאנחנו עושים שם...
- אור. אחר הצהריים. כעבור שבוע. טוביה נכנס אל הבית, מטריה בידו האחת ותיק
מסמכים בשנייה. הוא נועל אחריו את הדלת, ונשאר עומד, אובד עצות. כעבור רגע
נשמע צלצול פעמון הדלת. טוביה איננו פותח. מבחויץ נשמע קולו של איתן.
- איתן: אבא! אבא, תפתח! תוציא את המפתח מהדלת. אני יודע שאתה בבית.

טוביה איננו עונה. כעבור רגע נראה איתן נכנס דרך הפרוזדור.

- איתן: השתגעת? אתה רוצה שאני אבקש מהפסיכיאטר המחוזי לקבוע שאתה לא אחראי למעשיך? שבית המשפט ימנה אותי לאפוטרופוס? עורך הדין שהלכת אליו, משחק איתי טניס. הוא תכף ראה שאתה לא מבין איפה אתה חי. ארבעה מיליון?! אני לא אתן לך למכור אותו גם בשבעה!
- טוביה: אתה לא משאיר לי ברירה, איתן.
- איתן: הבית הזה הוא הנכס היחיד שליך, אבא. אתה מעניש אותי?
- טוביה: אני לא מעניש אותך.
- איתן: תגיד כבר. תגיד! זה תלוי ועומד בינינו מאז ההלוויה. זה כתוב בעיניים שלך. תגיד כבר. תגיד שאני הרגתי את אימא.
- טוביה: לא אמרתי את זה.
- איתן: אמרת בשתיקה שלך. בהתעלמות שלך ממני. בהלוויה אמרת למוניקה שאימא קיבלה את התקף הלב בגלל האנתולוגיה.
- טוביה: גם את זה לא אמרתי!
- איתן: מוניקה הזדעזעה כשהיא שמעה אותך. אימא הייתה חולה. אני לקחתי אותה לבדיקות. אני ישבתי לידה בכל הצנתורים. אתה בכלל לא ידעת מה יש לה.
- טוביה: היא לא רצתה להכביד עלי.
- איתן: אבל עלי אפשר להכביד. נכון? אני יכול לשאת הכל על הכתפיים. אני יכול לשאת "צוק איתן". אני יכול לשאת מוות. שכול. אני יכול לשאת האַשְׁמָה שהרגתי חפים מפשע. אתה טועה. אני לא יכול, ואני לא מתכוון לשאת הכל. ודאי לא את האַשְׁמָה הנבזית על מה שעשיתי לאימא.
- טוביה: אני מוכן להישאר בבית, בתנאי שאתה...
- איתן: ואתה לא תגרום לי להרגיש אשם. האנתולוגיה הזאת לא תצא לאור. לא בגלל שהיא גירעונית, אלא בגלל שהיא מסכנת את חיי החיילים שמנסים לשרוד כאן. גם אותי. אני לא מוכן שאף אחד יתאבד בגללה.
- טוביה: איתן...

איתן: ואם תנסה להוציא אותה לאור בעצמך, אני אפנה לבית המשפט. כשאימא עבדה עליה היא קיבלה משכורת מן ההוצאה. ההוצאה גם שילמה עבור הזכויות של הסיפורים. לכן האנתולוגיה הזאת שייכת להוצאה.

טוביה: ההוצאה הזאת שלי, איתן, ולכן גם האנתולוגיה שלי, ואני אוציא אותה לאור איתך או בלעדיך. ואם אני אחליט למכור את הבית למענה, אני אמכור אותו.

איתן פונה לצאת. כאב ראש תוקף אותו, הוא משפשף את רקותיו, וחוזר.

איתן: ואני אגיד לך עוד משהו. אתה לא נקי ממה שקרה לאימא. לפני שהיא מתה, הסיפורים האלה בכלל לא עניינו אותך. גם לא ניסית לשכנע אותי לקרוא אותם. השתיקה שלך הכאיבה לה יותר מן הסירוב שלי. השתיקה שלך הרגה אותה.

טוביה: היא ביקשה ממני לא להתערב.

איתן: אני לפחות התווכחתי איתה. אתה התעלמת ממנה. היא הייתה באה למשרד שלי ובוכה. **(מוציא מכיסו כדור נגד כאב ראש ובולע אותו)**

טוביה: לא התעלמתי. עשרות פעמים אמרתי לה שאני עומד לרשותה. היא לא רצתה שאני אריב איתך.

איתן: אף פעם לא הערכת אותה. אף פעם לא כיבדת את דעתה. היא בכתה על זה שהיא לא מספיק חשובה בשבילך. **(פונה לצאת)**

טוביה: זה מה שהיא אמרה?! שהיא לא הייתה מספיק חשובה בשבילי?! חכה רגע. אתה לא תגיד לי את זה ותלך. זה שקר גמור. כיבדתי אותה מאד. היא הייתה חשובה לי מאד. מאז שהיא הייתה נערה. היא הייתה חשובה לי בגלל שהייתי חשוב לה. היא אמרה את זה יום-יום. היא הייתה כל כך יקרה לי. היא ידעה את זה. גם אם לא אמרתי לה. היינו כל כך קרובים זה לזו, כל כך קשורים. אני לא מסוגל עכשיו לחיות בלעדיה. **(ממהר אחרי איתן)** חכה רגע, איתן! מתי היא אמרה לך שהיא לא חשובה לי? אני רוצה לדעת. חכה רגע. זה לא יכול להיות.

אבל איתן יצא. טוביה חוזר. מתיישב על הספה. מתייפח רגע. קם, פונה לשידה, מוציא בקבוק כדורים, מתבונן בו, מחזיר אותו למקומו, ממהר שוב אל הדלת, צועק במלוא גרונו "איתן!". אין תגובה. הוא חוזר שוב למרכז החדר, פונה שוב לשידה, מוציא את הבקבוק, נוטל כוס מים, בולע את הכדורים, מפעיל את מערכת המוסיקה, נשכב על הספה ועוצם את עיניו. לפתע הוא שומע את קולה של רבקה.

טוביה: רבקה? רבקה? חכי. אל תלכי. חכי לי...

אבל היא נעלמה. הוא עוצם את עיניו. כעבור רגע נכנס איתן. כאב הראש שלו התגבר. הוא מכבה את המוסיקה. מתקרב אל טוביה.

איתן: אני מצטער, אבא. אני לא יודע איך נגררתי לזה. פתאום איבדתי שליטה. (מבחין בבקבוק) מה זה? בלעת את הכדורים אלה? ענה לי, אבא. בלעת אותם?! כמה בלעת? כמה? תירק אותם. תירק אותם. (נוטל את הטלפון ומחייג) מוניקה! הלו, מוניקה! עני כבר!!! ... מוניקה!!! (מוציא מכיסו עוד כדור ובולע) בוא ניסע לבית חולים. אתה צריך שטיפת קיבה...

תמונה 6

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

רבקה: (בזעם) אני ישן מצוין בלילות. אני כבר לא משתין במיטה. אני לא בוכה. אני לא רועד. אין לי התקפי זעם. אין לי התקפי חרדה, ואני לא לוקח סמים... אני לוקח כדורי ארגעה כי אתם מכריחים אותי ... ביקשתי שתבואו לוועדה הרפואית כדי לעזור לי, ואתם תקעתם לי סכין בגב... למה? אתם יודעים מה המצב שלי יותר טוב ממני? מה אני אעשה אם הצבא לא ירצה אותי חזרה? אני אכניס לעצמי כדור בראש?!

אור. צהרים. שבוע אחר כך. יום שמש בהיר. על השולחן אגרטל פרחים ופתק הצמוד אליו. טוביה יוצא מן הפרוזדור, בידו ערמת שמלות של רבקה, ומניח אותן על הספה. נכנס איתן.

- איתן: מה אתה עושה, אבא? הרופאים אמרו לך לנוח היום.
טוביה: נחתי שם מספיק.
איתן: בשביל מה הוצאת את הבגדים האלה?
טוביה: אני רוצה לתרום אותם.
איתן: (מופתע) את הבגדים של אימא?
טוביה: אני לא חושב שאני אלבש אותם.
איתן: (צוחק) אני אדבר עם מוניקה. נתרום אותם לעולים חדשים במרכז קליטה.
טוביה: מה נעשה עם התכשיטים שלה?
איתן: לאימא היו תכשיטים?
טוביה: היו לה כמה שאימא שלה הביאה מברלין.
איתן: אולי מוניקה תרצה משהו. אולי הילדות ירצו. אתמול קראתי עוד פרק מספר הזיכרונות שלהן. הן בילו אצלכם סוף שבוע, ואתם לקחתם אותן לפגוש נוער ערבי פּוֹנְצֶרֶת.
טוביה: מה יכולנו לעשות? הן התחננו.
איתן: הייתם סבא וסבתא די אמיצים. (צוחק) אלה הפרחים ששלחו לך מהמשרד.
טוביה: ראיתי. מחר בבוקר אני אפתיע אותם.
איתן: הם ישמחו מאד. אל תדאג. הם לא יודעים שום דבר על ה...
טוביה: אני רוצה לדבר איתך קצת על האנתולוגיה.
איתן: בטח. בשמחה.
טוביה: החלטתי לכתוב מבוא. אולי אני אצליח לחדד קצת את מה שאימא רצתה להגיד.
איתן: אתה רוצה עכשיו? למעשה כמעט סיימנו את העבודה. הבאתי לך עותק להגהה.

מוציא את העותק מתיקו.

- טוביה: איזה יופי. (מעלעל בדפים בהתרגשות) מתי הספקתם?
- איתן: עבדנו מסביב לשעון. אנחנו מחכים רק לאישור שלך.
- טוביה: אני אעבור על זה הלילה. את המבוא אני אכתוב מחר.
- איתן: מצוין. בעוד שבועיים יהיה לנו ספר. אגב, דיברתי הבוקר עם הרופאים בבית החולים. הם ממליצים שניקח לך פיליפיני.
- טוביה: פיליפיני? מה עוד?
- איתן: בשביל עזרה כללית.
- טוביה: אני לא צריך שום עזרה. אני מתלבש בעצמי. מתרחץ בעצמי. אני לא מתכוון לחזור על השטות שעשיתי.
- איתן: אבל מה יקרה אם תרגיש לא טוב? אם תיפול?
- טוביה: אף פעם לא נפלתי, איתן. אני לא מתכוון להתחיל עכשיו.
- איתן: אתה עוד מעט בן שמונים, אבא.
- טוביה: אני לא מכניס הביתה שום פיליפיני.
- איתן: בסדר גמור. אם אתה לא לוקח פיליפיני, אז אני עובר לגור כאן.
- טוביה: השתגעת?
- איתן: לשבוע-שבועיים. עד שתתאושש.
- טוביה: יש לך עבודה. יש לך משפחה.
- איתן: רוב היום נהיה שנינו במשרד. בערב נחזור הנה. נראה חדשות. נדבר. אני אישן בחדר הישן שלי.
- טוביה: מוניקה יודעת?
- איתן: זה במקום מילואים. כבר מזמן לא עשיתי.
- טוביה: והילדות?
- איתן: הן יבואו לבקר. (טוביה מתקשה להסכים) תגיד כן, אבא. זאת הזדמנות גם בשבילנו. נוכל לשחק שח. שנים לא שיחקנו. בוא נראה אם אני עדיין מסוגל לנצח אותך. הכלים עדיין פה?
- טוביה מהנהן. איתן מוציא לוח שחמט וכלים, מסדר את הכלים והם מתחילים לשחק.

- איתן: בשבוע האחרון הייתי די בהלם. אחרי כל ביקור אצלך התפוצץ לי הראש. לא הצלחתי להירדם. ניסיתי להבין מה עשיתי שהכאיב לך כל כך. קראתי שוב ושוב את האנתולוגיה. גם מוניקה קראה.
- טוביה: מה היא אמרה?
- איתן: היא התרגשה מאד. היא חושבת שאימא רצתה להגיד לי משהו דרך הסיפורים האלה.
- טוביה: מה?
- איתן: שכאבי הראש שלי הם לא בגלל הפציעה, אלא...
- טוביה: בגלל שנהרגו לך באותו יום ששה חיילים.
- איתן: כן.
- טוביה: אימא אמרה את זה כל הזמן.
- איתן: באמת?
- טוביה: אתה לא רצית לשמוע.
- איתן: אולי זה היה טרי מדי. ברגע שהודיתי בזה, הרגשתי הקלה.
- טוביה: **(מִפְּהָ כְּלִי)** מה קורה לך? שחקן כמוך עושה שטויות כאלה?
- איתן: כבר מזמן לא שיחקתי.
- טוביה: כשהתחילו כאבי הראש שלך, היא אמרה לי לחזור לשחק איתך.
- איתן: גם לי. כנראה שפחדתי.
- טוביה: פחדת להפסיד?
- איתן: פחדתי שנדבר. **(הם מבצעים עוד שני מהלכים)**
- טוביה: שח!
- איתן: לא יאומן.
- טוביה: אם אתה רוצה לשחק איתי, אז אל תיתן לי לנצח ככה.
- איתן: אני מסוגל לתת למישהו לנצח אותי? אתה יודע, בסיפור הזה, שג'אעייה, על הקצין ששבעה חיילים שלו נשרפו בנגמ"ש... כשקראתי שהצבא לא מחזיר אותו לשירות, הרגשתי שזה דומה מאד למה שקרה לי.
- טוביה: יש בזה משהו.

- איתן: מי הסופר שכתב אותו? בדקתי בהנהלת החשבונות. בחוזה שלו אין כתובת.
 אין טלפון. אין קבלה. לא שילמנו לו? (טוביה שותק) יכול להיות שאין
 סופר כזה?
- טוביה: ודאי שיש.
- איתן: החתימה על החוזה שלו נעשתה בעט הנובע של אימא. רק היא השתמשה
 בעט כזה. אימא כתבה את הסיפור? (טוביה שותק) אימא כתבה אותו.
 נכון?
- טוביה: היא ביקשה שלא אספר לך. היא פחדה שאם תדע, יהיה לך קשה לקרוא
 אותו.
- איתן: ודאי שהיה לי קשה לקרוא אותו. בסיפור הזה האימא של הקצין משתגעת
 מדאגה. לא ישנה בלילות. בוכה מרוב פחד. כל צלצול בדלת הוא סיוט
 בשבילה. גם אצל אימא זה היה ככה?
- טוביה: לכן היא כתבה אותו.
- איתן: וגם אתם, כמו ההורים שלו, העדתם בוועדה הרפואית על המצב הנפשי
 שלי?
- טוביה: סליחה?
- איתן: שמעת אותי, אבא. גם אתם העדתם? גם אתם דרשתם שהצבא ישחרר
 אותי?
- טוביה: לא. ממש לא. אנחנו בכלל לא נקטנו עמדה. אנחנו לא רופאים.
- איתן: אבל העדתם בוועדה הרפואית, למרות שלא זומנתם. רק מוניקה זומנה.
- טוביה: תראה, איתן. חשבנו שמוטב לומר לוועדה את האמת...
 ולא טרחתם לומר לי.
- טוביה: הרגשנו נורא. אבל דאגנו. לבריאות שלך. לשפיות שלך. פחדנו שאם
 תחזור לצבא, תיקח סיכונים גדולים מדי כדי להוכיח שחזרת לעצמך.
- איתן: דווקא טוב שהעדתם. גם אני לא הייתי בטוח שאני מסוגל להמשיך בצבא,
 אבל לא היה לי אומץ להודות בזה.
- טוביה: חבל שאימא לא הספיקה לשמוע אותך. זה כל כך העיקר עליה. אילו היינו
 מדברים על זה, היינו חוסכים לה הרבה שברון לב.
- איתן: יכול להיות שהעדות שלכם הצילה את החיים שלי.

טוביה: (בדמעות) אימא הצילה. אימא. רק אימא. היא הייתה כל כך חכמה. כל כך אמיצה... (קם ופונה לצאת כדי להסתיר את בכיו)

איתן: (אחריו) חכה רגע, אבא. אני רוצה לשמוע עוד. (טוביה ממשיך החוצה) בסדר. אולי באמת כדאי שתישן קצת. אתה רוצה שאני אישן לידך?

אבל טוביה יצא. איתן מחזיר את כלי השחמט למגירה. מוסיקה. חשכה.

תמונה 7

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

רבקה: אין לי שום דיכאון. אני לא יוצא מן הבית כי אני לא רוצה לצאת. כי אין לי מה לעשות שם בחוץ. כי הפסיכיאטר המטומטם הזה לא מבין שום דבר, והכדורים המחורבנים שלו לא עוזרים... כי הכל סתם. סתם נלחמתי. סתם נפצעתי. סתם החיילים שלי מתו... ואל תבקשו מהחברים שלי לבוא הנה. אני לא רוצה יותר לראות אותם... הם באים. יושבים. מפטפטים. אבל לא מוכנים לדבר על מה שקרה. איך הם ברחו בנגמ"ש שלהם והשאירו אותי למות שם לבד...

אור. כעבור שבוע. טוביה עומד מול קברה של רבקה. צרור פרחים בידי. איתן עומד מאחוריו.

איתן: בוא, אבא. כבר מאוחר. עוד מעט מחשיך. בוא ניסע הביתה. נלך לישון מוקדם. יש לנו ישיבת מערכת מחר בבוקר.

טוביה: אני לא חוזר יותר למשרד, איתן.

איתן: למה?

טוביה: אני כבר לא תורם שם שום דבר.

איתן: ודאי שאתה תורם. אתה קורא כתבי יד. כותב המלצות.

טוביה: בשבוע האחרון ראיתי מה קרה שם בזמן שנעדרתי.

- איתן: מה קרה?
- טוביה: אימא בחרה ספרים שחושפים את הכוחנות שלנו, את האלימות, את ההשחתה שהכיבוש ממיט עלינו. כל הספרים האלה נעלמו מתוכנית העבודה.
- איתן: אנחנו מוציאים את האנתולוגיה שלה ממש בימים האלה.
- טוביה: אין מלבדה אף ספר שהיא בחרה.
- איתן: אם תמשיך לעבוד איתי, יהיה לי קל יותר להוציא עוד כמה.
- טוביה: אני רוצה לכתוב עליה ספר. **(מניח את צרור הפרחים על הקבר)** אף פעם לא ידעתי איך להראות לה כמה היא יקרה לי. כמה אהבתי אותה. כמה היא עשתה למעני.
- איתן: רעיון נהדר, אבא. תמיד רצית לכתוב. בוא למשרד. יש לנו שם את ההתכתבויות שלה עם סופרים...
- טוביה: יש לי את היומן שלה בבית.
- איתן: **(בחשש)** אתה לא יכול להישאר לבד בבית, אבא.
- טוביה: ודאי שאני יכול.
- איתן: אתה צריך השגחה.
- טוביה: אני לא רוצה יותר לשמוע על זה, איתן.

עכשיו הם כבר בביתו של טוביה.

- איתן: אם אתה נשאר כאן, אז אני מנהל את החברה מכאן. אני אסדר לי משרד בחדר הישן שלי. נעשה את הישיבות בסלון.
- טוביה: זה מיותר לגמרי, איתן. אני רוצה להתאבל על אימא. אני רוצה לכתוב עליה. הנוכחות שלך כאן לא עוזרת לי.
- איתן: רק לפני שבועיים אתה...
- טוביה: זה היה לפני שבועיים.
- איתן: תקשיב לי טוב. זאת אחריות כבדה להיות בן יחיד, ואני לא מתכוון להתחמק ממנה. אם אתה רוצה לכתוב, אז שב ותתחיל. כשאני אראה שאתה כותב, אני אשאיר אותך פה לבד. **(פונה לעבר חדר האמבטיה)**

טוביה: לאן אתה הולך? אני לא אעשה שוב את השטות הזאת! אני נשבע לך!
ראיתי מה זה עשה לך. מה זה עשה למוניקה ולילדות.

טוביה מוציא בלוק כתיבה ועט. כעבור רגע איתן חוזר מחדר האמבטיה.

איתן: אספתי את כל התרופות מהארון. יש לך עוד תרופות במקום אחר?
טוביה: לא.
איתן: טוב מאד. כשתצטרך משהו, תבקש ממני. בסדר?
טוביה: בסדר.
איתן: אתה רוצה עוד כוס מים? קפה? משהו לאכול?
טוביה: אני רוצה שתפסיק להתרוצץ סביבי.
איתן: בסדר. אני יוצא לגינה.
טוביה: לא חשוב. אני אתחיל מחר. (קם ומפעיל את מערכת המוסיקה)

תמונה 8

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

רבקה: ישבתי על המרפסת וקילפתי תפוז. זה הכל... לא ניסיתי לחתוך את
הוורידים... אימא הוזה. היא הגיעה אחרי שנחתכתי... הסכין התחלק, אבא.
זה היה סתם פְּדִיָּקָה. אין לזה שום קשר למכתב של הצבא. כבר הבנתי
מזמן שהם משחררים אותי... לו רציתי להתאבד, הייתי נשכב על פסי
הרכבת!

**כעבור שבוע. בוקר אביבי. טוביה יושב בכורסא. איתן יוצא מן המטבח, בידיו מגש
ועליו שני ספלי קפה שהכין לטוביה ולו.**

איתן: אתה רוצה גם חביתה?
טוביה: אני רוצה שתיקח את החפצים שלך ותצא מן הבית.

- איתן: אני לא משאיר אותך כאן לבד.
- טוביה: את הדיון הזה סיימנו. אני אחיה את החיים שלי כמו שאני רוצה. אתה לא תגיד לי איך לחיות אותם, ולקח לחיות אותם, וכמה לחיות אותם. ואם אני אחליט לא לכתוב על אימא, אני לא אכתוב.
- איתן: זה היה רעיון שלך. רצית להתגבר על האבל עליה.
- טוביה: אני לא רוצה להתגבר על האבל עליה.
- איתן: אז מה אתה רוצה? לשבת בבית ולאמלל את עצמך? אתה תדעך בתוך כמה שבועות. הדמנציה שלך תתגבר.
- טוביה: איזה דמנציה בראש שלך?
- איתן: בראש שלך! **(מתחרט)** סליחה. אם אני כל כך מכביד עליך, אז אולי כדאי שמוניקה תעבור הנה. היא תיקח חופש. עד שתתאושש. היא תשמח לעזור לך לכתוב.
- טוביה: **(קם)** אני לא מסוגל לכתוב. ואני לא מוכן יותר לקבל ממך עצות. מאז שאתה כאן, השתלטת על החיים שלי. תאכל. תשתה. תתרחץ. תקרא. תכתוב. תחשוב. תחפש משמעות. תמצא תכלית. די!
- איתן: החנות של המכנסיים שלך פתוחה.
- טוביה: מה?
- איתן: החנות של המכנסיים שלך פתוחה. **(טוביה רוכס את הרוכסן)** לא השתלטתי על החיים שלך. אני דואג לך. מי עוד יעשה את זה?
- טוביה: אני לא צריך אף אחד.
- איתן: אני הבן שלך.
- טוביה: אני אשם בתבוסה שלי. אני. שנתתי לך להוציא לאור רומנים שאין להם שום קשר לחיים שלנו. לכן פחות ופחות ספרים נכתבים על המלחמות המקוללות שלנו. לכן מדינה שלמה ממשיכה להתגייס למלחמות האלה. כן. בגלל אנשים כמוני ששותקים.

שתיקה.

איתן: שמעתי אותך בוכה בלילה.

- טוביה: לא בכיתי. השתעלתי.
- איתן: אולי אתה בכל זאת צריך תרופות.
- טוביה: אני לא רוצה תרופות. אני רוצה למות.
- איתן: למות?!? השתגעתי?! יש לך משפחה. יש לך נְכָדוֹת שמטורפות עליך. לא מספיק שהן איבדו את סבתא שלהן, אתה רוצה שהן יאבדו גם אותך?
- טוביה: אני לא יכול יותר, איתן.
- איתן: הבטחת! (טוביה לא עונה) אולי במקום שמוניקה תעבור הנה, אתה תעבור אלינו? חדר העבודה שלי יהיה חדר השינה שלך. יש שם מרפסת ושירותים. תוכל לצאת לגינה. הילדות ישמחו מאד. מה אתה אומר?
- טוביה: אני אחשוב על זה.
- איתן: נביא לך כלב. תוכל לטייל איתו בפארק. האביב כבר בפתח. תמיד אהבת את האביב.
- טוביה: אני אטייל עם כלב?
- איתן: למה לא? כלבים הם התרופה הכי טובה נגד דיכאון. הוצאנו עכשיו ספר על זה.
- טוביה: על כלבים?
- איתן: על דיכאון.

הוא מוליך את טוביה אל השולחן. הם מתיישבים.

- איתן: אולי בכל זאת תאכל חביתה?
- טוביה: לא.
- איתן: אתה חייב לאכול קצת יותר. שמת לב שירדת במשקל?
- טוביה: אני אוכל יותר לחם.
- איתן: תמיד אהבת שוקולד. אתה יכול לאכול כמה שאתה רוצה.
- טוביה: בטח. אני אקנה היום חבילה.

שניהם שותים את הקפה. טוביה עוצר.

איתן: מה קרה?
 טוביה: אני חושב שאני רוצה עוד קצת סוכר.
 איתן: אני אביא לך.
 טוביה: אני יכול לקחת בעצמי.

הוא קם ופונה למטבח. איתן לוגם מן הקפה. תוך כדי כך הוא מדבר אל טוביה.

איתן: אנחנו יכולים לנסוע לחפש כלב כבר עכשיו. ב"תנו לחיות לקיות". כל כלב שתבחר, יאהב אותך לעולם. אגב, אתה מעדיף כלב או כלבה? **(לפתע הוא שומע אנחה מכיוון המטבח) אבא?**

אין מענה. איתן קם ופונה למטבח, ורואה שטוביה חתך את ורידי ידיו בסכין.

איתן: אבא?? **(ממהר אליו)** מה עשית? עזוב את הסכין. תרים את הידיים. תרים את הידיים למעלה! השתגעת? תרים את הידיים! **(פושט את חולצתו ומנסה לחבוש בה את ידיו של טוביה)** כמה דם. אני לא מסוגל לראות את זה. תרים את הידיים. תפסיק לצעוק! תפסיק לצעוק! מה המספר של מד"א? לכל הרוחות. מה המספר של מד"א? בוא כבר. חבל על הזמן. אני אקח אותך במכונית שלי.

תמונה 9

מתוך החשכה נשמע קולה של רבקה הקוראת מונולוג נוסף.

רבקה: ברלין עיר גדולה, אימא. גם שם יש פסיכיאטרים. גם שם יש תרופות... אני אחזור הנה כשאני אירגע... כשהראש שלי יתנקה קצת... כשאני אבין מה קרה לי. כשהמלחמות כאן ייגמרו...

אור. כעבור שבוע. יום אביב. טוביה יושב קודר בכורסא. ידיו חבושות. איתן עומד מולו, מחזיק בעותק של האנתולוגיה שיצאה זה עתה מן הדפוס.

- איתן: נו, מה אתה אומר? (טוביה שותק) אתה יכול לפחות להסתכל. לפתוח. למשש. כל החיים שלך היית משתכר מְרִיח של ספר חדש.
- טוביה: הרהתי.
- איתן: תסתכל לפחות על הכריכה. לאימא היה טעם נהדר.
- טוביה: כן.
- איתן: תראה מה כתבתי עליה: האמינה בכוח הספרות להיטיב את חיינו. זה גם מה שרציתי לכתוב על המצבה שלה. (טוביה לא מסתכל) אני לא מבין, אבא. אתמול אמרת שניסע יחד לברלין, לבקש מהכותבים האלה לכתוב על ההחלמה שלהם. שיקרת לפסיכיאטר כדי שישחררו אותך? אתה רוצה לחזור לשם?
- טוביה: אתה יודע בדיוק מה אני רוצה.
- איתן: חיכית לספר הזה מאז שאימא מתה. הוא כבר בדרך לחנויות. כל מי שיקרא אותו, ינסה להיות אדם קצת יותר טוב.
- טוביה: אני לא בטוח שמישהו יקרא אותו.
- איתן: שלחתי אותו לכל הקצינים בחטיבה שלי.
- טוביה: אל תשלה את עצמך. אף אחד כאן לא רוצה לדעת שאנחנו חיים על סף תהום.
- איתן: אנחנו נמשיך להוציא ספרים שאימא בחרה, עד שכולם ידעו את זה.
- טוביה: אני לא אמשיך את המלחמה של אימא בלעדיה.
- איתן: לו אימא שמעה אותך, היא הייתה כועסת מאד.
- טוביה: אתה טועה. אחרי התקף הלב הראשון שלה החלטנו שנעזוב את העולם הזה יחד. כשהיא מתה, לא היה לי אומץ. אולי גם השליתי את עצמי שלספר הזה יהיה איזשהו ערך. לפני חודש השתמשתי בכדורים שלי. עכשיו אני רוצה להשתמש בכדורים שלה.
- איתן: הכדורים שלה?
- טוביה: אני מבקש שתיתן לי לבלוע אותם.

- איתן: אתה לא יכול לבקש ממני דבר כזה.
- טוביה: ושלא תפנה אותי לבית חולים. אתה לא אשם. עשית כל מה שאפשר כדי שאני ארצה לחיות. אתה הרבה יותר חזק ממה שחשבתי. גם הרבה יותר חזק ממה שאתה חושב. תסתדר מצוין. תן לי לסיים את חיי בכבוד.
- איתן: אתה לא סומך עלי שאעזור לך לחיות בכבוד?
- טוביה: אני לא סומך על עצמי.
- איתן: אבל אני יכול לעזור לך להיפטר מהמחשבות המטורפות האלה.
- טוביה: אתה יודע שלא תוכל לעצור בעדי.
- איתן: החבאת את הכדורים שלה? החבאת אותם? איפה הם? תגיד לי איפה הם.
- (טוביה שותק) החיים שלך חשובים לי, אבא. הם חשובים גם לך.
- איתן מחפש במגירות ועל מדפי הספרים. כאב הראש שלו שב ותוקף אותו. הוא שולף מכיסו כדור נגד כאב ראש ובולע אותו.**
- טוביה: אני לא מפחד למות, איתן.
- איתן: אני רואה. אתה מפחד לחיות.
- טוביה: לו היה טעם לחיים שלי, הייתי חי אותם בשמחה.
- איתן: אם אתה לא אומר לי איפה הכדורים, אני מחזיר אותך למחלקה הפסיכיאטרית. (משפשף את רקותיו)
- טוביה: כשניסיתי לכתוב על אימא הבנתי שגם היא איבדה את הטעם לחיים. לכן היא מתה. לא בגלל הוויכוחים איתך. היא מתה כי היא התייאשה. רק מעטים קראו את הספרים שלנו. מעטים עוד יותר יקראו אותם. כשהספרות שוקעת, הכל שוקע אחריה.
- איתן: בוא. אנחנו חוזרים למחלקה.
- טוביה: נסה להבין אותי, איתן...
- איתן: אני מבין מצוין. אתה לא רוצה למות. אתה רוצה להרוס אותי. אתה רוצה שכל החיים שלי אני אהיה אשם שלא ידעתי איך לעזור לך.
- טוביה: הבטחתי לה.

איתן: גם לי הבטחת. ואני עדיין פה. אני אכריח אותך לחיות עד שתרצה! איפה לעזאזל החבאת את הכדורים?

בחיפושיו אחרי הכדורים הגיע איתן לפינה רחוקה בחדר. טוביה מוציא בחטף בקבוק כדורים מהמגירה הסמוכה לכורסא, וממהר לבלוע אותם. איתן מבחין בכך.

איתן: תוציא את הכדורים מהפה. תירק אותם, אבא. תירק אותם.
טוביה: תן לי ללכת.

אבל טוביה לועס את הכדורים. איתן מנסה להוציא אותם מפיו. טוביה הודף אותו.

איתן: אני אוהב אותך!
טוביה: אז תראה לי.
איתן: אני עדיין צריך אותך, אבא.
טוביה: אתה לא מפנה אותי לבית חולים!
איתן: **(כאב הראש שלו מתגבר)** די, די. לעזאזל הכאב הזה. אני לא יכול יותר... לא יכול...
טוביה: תן לי לחבק אותך, איתן... תן לי... אולי זה יקל עליך... שים אצלי כאן את הראש. ככה היית נרדם כשהיית קטן. זוכר?

כעבור רגע ארוך איתן נרגע ומסתכל בטוביה.

טוביה: יש לי עוד כמה דקות.
איתן: הצלחת.
טוביה: לא הייתה לי ברירה.
איתן: עשיתי בשבילך כל מה שיכולתי. נכון, אבא?
טוביה: עכשיו אתה יכול לעשות עוד משהו. בשידה יש בקבוק קוניאק שאימא ואני שמרנו לרגע הזה. תביא שתי כוסיות.
איתן: חשבתם על הכל, מה?

טוביה: אחרי שאני אירדם, תיסע הביתה אל מוניקה והילדות. תחזור לכאן רק בערב.

איתן: גם על זה חשבת?

טוביה: אלא מה?

איתן מביא בקבוק קוניאק ושתי כוסיות. טוביה מוזג את הקוניאק לשתי הכוסות.

טוביה: לחיים.

איתן: לחיים? לחיים.

טוביה: עוד אחת? (מוזג)

איתן: (לוגם) עוד אחת.

טוביה: אתה צריך לנהוג עכשיו.

טוביה מוזג לעצמו עוד כוסית ולוגם אותה.

טוביה: ואתה לא מפנה אותי לבית החולים.

איתן: אני לא יכול להכריח אותך לחיות בשבילי.

טוביה: להתראות, ילד שלי.

איתן: להתראות, אבא.

טוביה: נדמה לי שאני שומע את אימא מדברת אלינו.

איתן: מה היא אומרת?

טוביה: היא אומרת... היא אומרת לי להגיד לך כמה אני אוהב אותך... היא אומרת

שאף פעם לא אמרתי לך את זה... (הם מתחבקים) אתה יכול לשים קצת

מוסיקה. משהו שמח, ילד שלי...

איתן מפעיל את המערכת. נשמעת מוסיקה. הוא מתיישב ליד אביו ואוחז בידיו.

סוף